

JÓZEF BAKALARZ TChr

PRAWNE STANOWISKO DELEGATA DLA MISJONARZY MIGRANTÓW

Instytucja delegata dla misjonarzy migrantów opiera się na powszechnym prawie specjalnym, nie zawierającym się — jak wiadomo — w Kodeksie Prawa Kanonicznego. Porównuje się ją często, choć tylko w części słusznie, do instytucji dziekana. W polskiej nomenklaturze delegat występuje pod nazwą rektora polskiej myśli katolickiej danego kraju.

W swej krótkiej historii instytucja delegata przeszła poważną ewolucję, a jej obecny stan prawny nie jest z pewnością ostateczny. Obowiązujące przepisy prawne w tej dziedzinie zawierają bowiem szereg luk i niejasności, a przez to sprzyjają rozwojowi praktyki, która odbiega w wielu punktach od formalnych dyspozycji prawa.

Ten nie wykształcony do końca status prawny delegata dla misjonarzy migrantów stał się tematem ożywionej dyskusji zainteresowanych duszpasterstwem migrantów kanonistów i pastoralistów. W dyskusjach tych, wskazujących na potrzebę dokładniejszego określenia stanowiska delegata, uwidoczniają się dwie przeciwne tenencje. Jedna zmierza do zredukowania dotychczasowej roli delegata, a druga do jej umocnienia.

Niniejszy artykuł podejmuje ten aktualny problem, by ukazać rozwój instytucji delegata, ustanowienie delegata w poszczególnym kraju, naturę i charakter jego urzędu, jego zadania i kompetencje, wreszcie końcowe wnioski i postulaty *de lege ferenda*.

1. ZARYS HISTORII INSTYTUCJI DELEGATA

OKRES DO KONSTYTUCJI *EXSUL FAMILIA* (1952 R.)

Omawiana instytucja narodziła się z potrzeb, jakie stworzyła masowa emigracja z końca XIX i początku XX wieku. Podążający za swymi rodakami kapłani, zwani najczęściej misjonarzami emigrantów, wy-

magali w obcych krajach jednolitego kierownictwa i pomocy, zarówno w zakresie ich życia kapłańskiego, jak i pracy apostołskiej. Z tej racji w niektórych krajach emigracyjnych zaczęły powstawać specjalne stowarzyszenia i dzieła, które skupiały misjonarzy spośród kleru diecezjalnego i zakonnego.

Właściwym prototypem obecnego delegata dla misjonarzy migrantów był utworzony przez Kongregację Konsystorialną w 1920 r. urząd Prałata dla Emigracji Włoskiej. Prałatem tym był biskup Vicenzy, specjalnie oddelegowany do „opieki i nadzoru nad kapłanami poświęconymi duszpasterstwu nad emigrantami włoskimi za granicą”¹. W wykonywaniu swego urzędu musiał on zawsze respektować uprawnienia ordynariuszów własnych danych kapłanów oraz ordynariuszów miejsca ich pracy.

Do rozwoju omawianej instytucji przyczynili się wydatnie biskupi polscy, którzy w 1921 r. zlecieli wszystkie sprawy związane z duszpasterstwem emigracyjnym kard. E. Dalborowi i każdorazowemu jego następcy². Nadto kard. A. Hlond uzyskał dla siebie od Stolicy Apostolskiej w dniu 26 maja 1931 r. tytuł Protektora Duszpasterstwa Emigracyjnego. Ten oficjany tytuł upoważniał prymasa Polski do organizowania i zarządzania polskim duszpasterstwem emigracyjnym w łączności z miejscowymi biskupami, w tym również do opiekowania się duszpasterzami na emigracji³.

Korzystając ze swych uprawnień, które nie miały jednakże charakteru jurysdykcyjnego, prymasi polscy zaczęli tworzyć w różnych krajach, zawsze w porozumieniu z miejscowymi biskupami, swoje delegatury, zwane polskimi misjami katolickimi⁴.

Misje te skupiały polskich duszpasterzy emigracyjnych w danym kraju, a kierujący nimi rektorzy — będący delegatami prymasa Polski — mieli za zadanie układać stosunki z miejscową hierarchią kościelną, jednoczyć i kierować podległymi im kapłanami, koordynować ich pracę duszpasterską, a w razie potrzeby zatroszczyć się o ich utrzymanie. Miejscowi biskupi przekazywali im niekiedy różne uprawnienia jurysdykcyjne⁵.

Podobna praktyka, oparta na prawodawstwie partykularnym i na dwustronnych porozumieniach pomiędzy episkopatami różnych krajów, przyjmowała się również wśród innych narodowości, głównie Niemców,

¹ S. Congr. Consistorialis. Notificazione „Esistono” z 23 X 1920 nr 1. AAS 12: 1920 s. 535.

² Cz. Kamiński. *Duszpasterstwo na emigracji*. W: *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*. T. 1. Lublin s. 641.

³ Tamże s. 644.

⁴ Powstały one kolejno we Francji (1922), Belgii (1926), Holandii (1928), Anglii i Walii (1948) oraz Szkocji (1948). Po ukazaniu się konstytucji *Exsul Familia* powstały dalsze w kilku innych krajach.

⁵ Kamiński, jw. s. 647—649.

Włochów i Hiszpanów. W ten sposób przy końcu lat czterdziestych urząd delegata dla misjonarzy migrantów, występujący jednakże pod różnymi nazwami, był już w swej istocie uformowany.

KONSTYTUCJA APOSTOLSKĄ *EXSUL FAMILIA*

Nowy etap rozwoju omawianej instytucji zapoczątkował papież Pius XII konstytucją *Exsul Familia* z 1 sierpnia 1952 r.⁶ Trzeci rozdział dokumentu dotyczy właśnie dyrektorów i misjonarzy migrantów. Omawiany tu delegat, nazwany w konstytucji „dyrektorem misjonarzy emigrantów”, stał się odtąd instytucją prawa powszechnego. Papież określił jego naturę i funkcje. W zakresie jego szczegółowych zadań wymienił, i to niemal w dosłownym brzmieniu, określone w KPK (kan. 447—449) obowiązki dotyczące dziekana⁷

W ujęciu konstytucji *Exsul Familia* dyrektor misjonarzy był szczególnie związany ze Stolicą Apostolską, będąc jakby jej reprezentantem w danym kraju. Kongregacja Konsystorialna mianowała bowiem dyrektora, a ten działał pod jej kontrolą i we wszystkich ważniejszych sprawach odwoływał się do niej oraz przekazywał jej doroczne sprawozdania⁸.

Konstytucja przyczyniła się do faktycznego upowszechnienia się instytucji, o której mowa, ale też spotkała się z krytyką wielu episkopatów krajów imigracji, głównie z tej racji, że dyrektor misjonarzy podlegał wprawdzie ich jurysdykcji, ale równocześnie był dla nich partnerem w pewnej mierze autonomicznym i niezależnym.

INSTRUKCJA DE PASTORALI MIGRATORUM CURA

W okresie posoborowym papież Paweł VI dokonał rewizji przepisów konstytucji *Exsul Familia* w motu proprio *Pastoralis migratorum cura* z 15 sierpnia 1969 r.⁹, do którego Kongregacja Biskupów wydała normy wykonawcze, zawarte w instrukcji *De pastoralis migratorum cura* z 22 sierpnia tegoż roku¹⁰. Tymi dokumentami prawodawca powszechny zmienił w dużym stopniu stan prawny omawianej instytucji.

Wśród zmian uwidoczniła się najpierw nowa nazwa — delegat dla misjonarzy migrantów (*Delegatus pro Capellanis seu Missionalibus*). Zmiana ta ma na celu wyraźnie odróżnić dotychczasowego dyrektora misjo-

⁶ Odtąd: EF. (AAS 44 : 1952 s. 649—704).

⁷ A. Carretta. *I missionari degli emigranti nella Costituzione Apostolica „Exsul Familia”*. Roma 1957 s. 90—93.

⁸ EF nr 18 § 1 s. 22, 23.

⁹ AAS 61 1969 s. 601—603.

¹⁰ Odtąd: DPMC. (AAS 61 1969 s. 614—643).

narzy od dyrektora narodowego, którego zadaniem jest kierowanie w imieniu episkopatu danego kraju dziełami duszpasterstwa migracyjnego wszystkich grup etnicznych¹¹.

Istotna zmiana instytucji delegata polega jednak na czymś innym. Nowe prawodawstwo dowartościowuje mianowicie rolę Kościołów lokalnych w duszpasterstwie migrantów, uznając zasadę ich pierwszorzędnej odpowiedzialności za to duszpasterstwo. W związku z tym zarezerwowane dotąd Kongregacji Konsystorialnej naczelne kierownictwo nad tym duszpasterstwem przeszło do kompetencji tych Kościołów¹². Stąd również przepisy o delegacie zostały w nowym prawie przesunięte na dalszy plan. O ile w powyżej omawianej konstytucji znajdują się one w III rozdziale — przed przepisami określającymi obowiązki ordynariuszów miejsc — o tyle obecnie znalazły się w rozdziale V, a więc po rozdziale traktującym o miejscowych biskupach.

Z treści nowych przepisów niedwuznacznie wynika, że zmierzają one do włączenia delegata dla misjonarzy migrantów w ogólną strukturę duszpasterstwa danego kraju, w którym działa.

2. USTANOWIENIE DELEGATA DLA MISJONARZY MIGRANTÓW

WARUNKI USTANOWIENIA DELEGATA

W omawianej sprawie konstytucja *Exsul Familia* nie zawiera żadnego przepisu, gdyż zgodnie z jej normami sama Kongregacja Konsystorialna oceniała w poszczególnych wypadkach potrzebę i inne okoliczności ustanowienia delegata. Obecnie, po przekazaniu kompetencji w tej dziedzinie Kościołom lokalnym, prawodawca określa niektóre warunki ustanowienia delegata dla określonej grupy misjonarzy.

Z uwagi na zróżnicowaną sytuację duszpasterstwa migracyjnego w poszczególnych krajach prawodawca nie nakazuje ustanawiać delegata. Zaleca on jedynie (*optandum est*) powołanie go tam, gdzie istnieje ku temu potrzeba i odpowiednie warunki¹³. Przy ich ocenie należy wziąć pod uwagę dwie okoliczności: personalną i terytorialną.

Tę pierwszą stanowi fakt znajdowania się na jakimś terytorium większej ilości (*plures sunt*) misjonarzy migrantów danego języka lub po-

¹¹ S. Congr. Episcopis. *Nuovo documento per l'assistenza spirituale ai migranti*. Typ. Pol. Vat. 1968 s. 6.

¹² V. De Paolis. *La cura dei migranti secondo il Motu Proprio „Pastoralis migratorum cura” e l'Istruzione „De pastorali migratorum cura”*. „Studi emigrazione” 16: 1979 nr 3 s. 383.

¹³ DPMC nr 44 § 1.

chodzenia¹⁴. Delegat ma być bowiem ustanowiony dla misjonarzy, czyli dla tych kapłanów, którzy otrzymali od kompetentnych władz kościelnych prawo i obowiązek pełnienia specjalnej opieki duszpasterskiej nad migrantami danego języka.

Zdaniem niektórych autorów delegata ustanawia się wyłącznie dla misjonarzy w ścisłym tego słowa znaczeniu, a więc tych, którzy otrzymali oficjalną nominację na misjonarza ze strony konferencji biskupów kraju *a quo* i pozostają inkardynowani w swych diecezjach pochodzenia¹⁵.

Według zaś innych pod pojęciem misjonarzy należy rozumieć także kapłanów inkardynowanych do miejscowych diecezji oraz zakonników, którzy przyjęli pracę duszpasterską na podstawie umowy z miejscowym biskupem, o ile rzeczywiście prowadzą oni duszpasterstwo migrantów zgodnie ze specjalnymi przepisami Kościoła¹⁶.

Choć bliższa literalnej treści prawa wydaje się być opinia pierwsza, to jednak w praktyce za podwładnych delegata uznaje się na ogół wszystkich kapłanów, którzy na stałe duszpasterzują wśród migrantów danej grupy etnicznej.

Drugą okolicznością warunkującą ustanowienie delegata jest terytorium jego delegatury. Prawodawca podaje tu ogólną normę, że delegata wyznacza się w krajach (*in nationibus*), gdzie znajduje się więcej misjonarzy. Z funkcji i zadań delegata wynika, że powinien on być blisko misjonarzy, by móc ich kontrolować i służyć im pomocą. Stąd jego delegatura powinna w zasadzie obejmować tylko 1 kraj, a wyjątkowo — co potwierdza praktyka — 2 lub 3 kraje położone blisko siebie¹⁷.

OBSADZANIE URZĘDU DELEGATA

Według obowiązującego prawa delegata ustanawia konferencja biskupów kraju imigracji po uprzednim porozumieniu się w tej sprawie z zainteresowaną konferencją kraju emigracji. Zarezerwowanie konferencji biskupów kompetencji w tej dziedzinie jest podyktowane ponaddiecezjalnym charakterem funkcji delegata.

Pierwszorzędna odpowiedzialność miejscowego Kościoła za duszpasterstwo migrantów zadecydowała, że prawodawca wyeksponował tutaj rolę konferencji biskupów *ad quem*. Do niej bowiem należy ostateczna ocena potrzeby powołania delegata, ocena kandydata na ten urząd, a prze-

¹⁴ Tamże.

¹⁵ De Paolis, jw. s. 385, 390.

¹⁶ L. Favero. *Dibattito*. „Servizio migranti” 16:1980 s. 111, 113.

¹⁷ DPMC nr 44 § 1. Por. Th. Grentrup. *Die Apostolische Konstitution „Exsul Familia” zur Auswanderer und Flüchtlingsfrage*. München 1956 s. 97, 99.

de wszystkim samo nadanie urzędu i określenie warunków jego wykonywania¹⁸.

Rola konferencji biskupów *a quo* jest w tej dziedzinie raczej niewielka. Polega ona na służeniu (tej pierwszej konferencji) uprzednią konsultacją (*collatis consillis*) w sprawie ustanawiania delegata. Opinia podkreślająca mały walor obowiązku konsultacji w tej dziedzinie¹⁹ wydaje się być błędna. Poważny walor tego obowiązku wynika bowiem nie tyle z omawianego przepisu, ile raczej z ogólnych uprawnień, jakie przysługują biskupom kraju emigracji w stosunku do własnych kapłanów, chociaż znajdujących się poza swymi diecezjami.

Przepisy prawa nie określają sposobu ani szczegółowego przedmiotu konsultacji. Zwykle jest ona prowadzona za pośrednictwem organów wykonawczych obu konferencji, a polega przede wszystkim na „prezentacji” kandydata na delegata ze strony konferencji biskupów *a quo*²⁰. Nie jest to prezentacja w ścisłym tego słowa znaczeniu, ale przypomina akt przełożonego zakonnego przedstawiającego biskupowi zakonnika jako kandydata na proboszcza.

Tak więc można powiedzieć, że omawiana tu konsultacja polega na dochodzeniu do zgody obu konferencji tak co do osoby delegata, jak i warunków wykonywania jego zadań. Dopiero po tym uzgodnieniu konferencja *ad quem* wystawia odpowiedni dekret nominacyjny.

Przepisy prawa nie wspominają o czasie trwania urzędu delegata. Biorąc jednakże pod uwagę warunki pracy emigracyjnej i posoborowe tendencje w dziedzinie obsadzania urzędów, nie ulega wątpliwości, że urząd ten powinien być powierzony na określony czas. Zwykle delegata mianuje się na 5 lat, z zachowaniem możliwości odnowy jego kadencji²¹.

Z ogólnych zasad odnoszących się do kapłanów pracujących w innej diecezji wynika, że delegat może być odwołany ze stanowiska przez biskupa własnego, a w wypadku zakonnika — przez przełożonego zakonnego, a także — ze słusznych i poważnych racji — przez miejscową konferencję biskupów, po powiadomieniu konferencji biskupów *a quo*.

KANDYDAT NA DELEGATA

Zgodnie z nowym prawodawstwem delegata dobiera się spośród grona misjonarzy migrantów danego języka²². Ten fakt, a także określenie

¹⁸ DPMC nr 44 § 2; De Paolis, jw. s. 386—387.

¹⁹ De Paolis, jw. s. 387.

²⁰ S. Ridolfi. *Il Direttore dei Missionari di ieri non e il Delegato per i missionari di oggi*. „Servizio migranti” 6: 1970 nr 8—9 s. 64.

²¹ L. Belotti. *Esperienza della Chiesa locale svizzera*. „Servizio migranti” 16: 1980 s. 95.

²² DPMC nr 44 § 1.

konferencji biskupów *a quo* jako konferencji jego (delegata) narodowości (*suae nationis*)²³, nie pozostawia wątpliwości, że delegat powinien być tej samej narodowości czy pochodzenia, co podlegający mu misjonarze.

Delegatem może zostać misjonarz pochodzący z kleru diecezjalnego lub zakonnego, mający ku temu odpowiednie kwalifikacje osobiste. Prawodawca wymaga ich tutaj jedynie pośrednio, gdy określa szczególne kwalifikacje i przygotowanie misjonarzy migrantów²⁴. Nadto z ogólnych norm o prowizji kanonicznej wynika, że urząd ten powinna pełnić osoba godna i zdatna.

W wyłonianiu odpowiedniego kandydata na delegata konferencja biskupów *a quo* konsultuje się często z gronem misjonarzy. Tę upowszechniającą się dziś praktykę Stolica Apostolska uznaje za użyteczną²⁵.

3. URZĄD I WŁADZA DELEGATA

Dokumenty prawodawstwa specjalnego wyraźnie stwierdzają, że delegat misjonarzy migrantów „*vi muneris nulla iurisdictionis potestate, sive territoriali sive personali pollet*”²⁶. Deklaracja ta stanowi ważne kryterium — o charakterze negatywnym — w ustalaniu zasad i norm dotyczących urzędu delegata oraz natury i charakteru jego władzy.

URZĄD DELEGATA

W rozwiązywaniu kwestii istnienia i charakteru urzędu delegata należy uwzględnić odmienne kryteria pojęcia urzędu, określonego w prawie kodeksowym i posoborowym.

Z porównania przepisów o delegacie z treścią kan. 145 § 1 wynika, że funkcja delegata nie ma w pełni znamion, które cechują urząd kościelny *stricto sensu*. Funkcja ta (*munus*) jest wprawdzie ustanowiona przez prawo na stałe, jest nadawana przez kompetentnego przełożonego kapłanowi w sposób określony przez prawo, a także zawiera w sobie określony przez prawodawcę kompleks uprawnień i obowiązków. Jednakże ten ostatni element nie weryfikuje się w pełni. Zgodnie bowiem z normą kan. 145 § 1 urząd w ścisłym znaczeniu niesie ze sobą uczestnictwo we władzy

²³ Tamże nr 51.

²⁴ Tamże nr 36; por. J. B a k a l a r z. *Dobór, przygotowanie i nominacja misjonarza migrantów*. W: *Studia polonijne* T. 4 Lublin 1981 s. 100—108.

²⁵ Pont. Com. de Spiritualibus Migratorum atque Itinerantium cura. Instr. „Pastorale degli emigranti” 26 V 1978 II nr 9. „On the Move” 8: 1978 nr 1 s. 73—94.

²⁶ EF nr 19; DPMC nr 45.

święceń lub jurysdykcji. Tymczasem funkcja delegata zawiera wprawdzie w sobie pewną władzę, ale nie jest to ani władza święceń, ani też — co wyraźnie stwierdza prawodawca — pochodząca *vi muneris* władza jurysdykcji. Dlatego w ujęciu prawa kodeksowego funkcję delegata należało uznać za urząd kościelny w szerszym znaczeniu²⁷.

Sobór Watykański II zniósł kodeksowe rozróżnienie urzędów w znaczeniu szerszym i ścisłym, wprowadzając obowiązujące odtąd jedno pojęcie, treściowo pokrywające się z kodeksowym określeniem urzędu w szerokim znaczeniu. W tym nowym ujęciu urzędu kościelnego, przez który należy rozumieć jakąkolwiek funkcję powierzoną na stałe dla realizacji celu duchowego²⁸, mieści się całkowicie funkcja omawianego delegata. Delegat ten jest więc obecnie tytulariuszem prawdziwego urzędu kościelnego, którego celem jest kierowanie — w imieniu i w zależności od biskupów — zespołem misjonarzy migrantów.

WŁADZA DELEGATA

W pytaniu o naturę i charakter władzy delegata dla misjonarzy migrantów należy rozważyć dwa odrębne zagadnienia: problem władzy jurysdykcyjnej i pozajurysdykcyjnej.

Co do pierwszej sam prawodawca wyraźnie deklaruje, że delegat nie posiada na mocy urzędu żadnej władzy jurysdykcyjnej, czy to terytorialnej czy personalnej. Nie jest on dlatego ordynariuszem w stosunku do wiernych (migrantów) ani też prałatem personalnym w stosunku do podległych mu kapłanów.

Prawodawca nie wyklucza jednakże możliwości nabycia przez delegata jurysdykcji z innego tytułu. Raczej sprzyja on temu mówiąc, że miejscowe konferencje biskupów i poszczególni biskupi mogą — w zależności od okoliczności i potrzeb — udzielić delegatowi szerszych uprawnień²⁹. Z praktyki wiadomo, że biskupi różnych krajów mianują niekiedy delegata swym wikariuszem generalnym lub biskupim bądź dyrektorem narodowym dla dzieł duszpasterstwa migracyjnego. W takim wypadku delegat kumuluje urzędy i na mocy któregoś z tych ostatnich posiada on określoną w prawie zwyczajną władzę jurysdykcyjną. Niezależnie od tego miejscowe władze kościelne mogą przekazać delegatowi określone uprawnienia jurysdykcyjne o naturze władzy delegowanej.

Innym zagadnieniem jest władza o charakterze pozajurysdykcyjnym. Z dokumentów wyraźnie wynika, że delegat na mocy swego urzędu po-

²⁷ Grentrup, jw. s. 95—96.

²⁸ Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis* nr 20.

²⁹ DPMC nr 50.

siada określone przez prawo uprawnienia i obowiązki, będące wyrazem jego władzy, którą — przez analogię do jurysdykcji — można określić jako zwyczajną. Z tej racji nazwa „delegat” jest tu niewłaściwa³⁰.

Charakter zwyczajnych kompetencji delegata wskazuje na to, iż jest to pewnego rodzaju władza administracyjna i kierownicza³¹. Skoro nie jest ona władzą o charakterze jurysdykcyjnym, to musi to być władza zwierzchnia (*potestas dominativa*), podobna do tej, którą sprawują przełożeni w instytutach zakonnych, laickich i kleryckich nie wyjętych³². Ma ona wprawdzie charakter publiczny, ale jej pierwszorzędnym celem jest dobro zespołu misjonarzy migrantów.

W zakresie tej władzy są sprawy, które pierwotnie należą do biskupa. Jako niższa — co do natury — od władzy jurysdykcyjnej, władza ta jest przyporządkowana władzy biskupa, jest spełniana pomocniczo i zastępczo w odniesieniu do jego urzędu. Z tej racji prawodawca nakazuje delegatowi, by w wypełnianiu swych praw i obowiązków konsultował się zawsze z miejscowymi ordynariuszami³³.

4. FUNKCJE I KOMPETENCJE DELEGATA

FUNKCJE DELEGATA

Szczegółowe przepisy o kompetencjach delegata określają wprost i wyraźnie tylko jedną z funkcji delegata, a mianowicie jego zadanie kierowania misjonarzami migrantów. Z dokumentów prawodawstwa specjalnego wynika jednak, że delegat spełnia jeszcze inne funkcje wzmiankowane przez prawo powszechne, ale nie określone wyraźnie i szczegółowo.

Chcąc poznać wszystkie funkcje delegata należy zbadać relacje, jakie łączą go z różnymi społecznościami i podmiotami władzy kościelnej. Za podstawową uznaje się obecnie relację delegata do konferencji biskupów *ad quem*. Delegat, działający pod zwierzchnictwem i kontrolą tej konferencji, jest łącznikiem pomiędzy nią a misjonarzami. Z jednej bowiem strony troszczy się, by misjonarze wiernie wykonywali zarządzenia konferencji, a z drugiej informuje tę konferencję o trudnościach i potrzebach misjonarzy³⁴.

³⁰ De Paolis, jw. s. 389.

³¹ Caretta, jw. s. 90.

³² Por. F. Capello. *Summa iuris canonici*. 6 ed. T. 1. Romae 1961 s. 465, (czyni te uwagi w odniesieniu do władzy dziekana).

³³ DPMC nr 46.

³⁴ Tamże nr 44 § 2, 47 § 1 c, 50, 51; T. Nguyen — van Tram. *Aspects socio-juridiques de la pastorale des migrants*. Romae 1973 s. 159 (mps).

Delegata trzeba uznać za przedstawiciela konferencji biskupów *a quo*³⁵, która ma dwa prawne tytuły, aby interesować się swym delegatem w innym kraju. Najpierw ma ona obowiązek troski o dobro duchowe swych emigrantów³⁶, a następnie również o swych kapłanów, którzy z racji swego urzędu nie są ani ekskardynowani, ani też wyjęci spod władzy swych przełożonych w kraju. Konferencja ta ma więc prawo uważać delegata za swego przedstawiciela i reprezentanta swych interesów³⁷. Także w tej relacji delegat wykonuje wśród misjonarzy wskazania swej konferencji³⁸, a równocześnie informuje ją o sytuacji duszpasterstwa migrantów danej grupy etnicznej, a zwłaszcza o potrzebach misjonarzy³⁹.

Jako przedstawiciel dwóch konferencji biskupów, delegat spełnia rolę interlokutora i pomostu dla nawiązywania i zabezpieczania harmonijnej współpracy pomiędzy episkopatami Kościoła *a quo* i *ad quem*⁴⁰. Najczęściej pełni on tę funkcję za pośrednictwem naczelných organów wykonawczych obu konferencji.

Ścisła relacja istnieje pomiędzy delegatem a miejscowymi ordynariuszami. Działając w zastępstwie ordynariuszów delegat jednoczy misjonarzy, koordynuje w pewnym stopniu ich działalność oraz nadzoruje wykonywanie zarządzeń poszczególnych biskupów⁴¹. Pod tym względem jest ich reprezentantem i prawdziwym współpracownikiem, a równocześnie ich prawnie ustanowionym referentem i doradcą⁴². Miejscowy biskup powinien bowiem konsultować z delegatem ważniejsze sprawy związane z duszpasterstwem migrantów danej grupy etnicznej⁴³.

Do pewnego stopnia delegat reprezentuje również poszczególnych biskupów kraju emigracji, troszcząc się w ich imieniu o dyscyplinę, dobro duchowe, a w sytuacji losowej także o potrzeby materialne ich własnych kapłanów na emigracji. Podobną funkcję delegat spełnia w relacji do

³⁵ Odmianą opinię reprezentuje De Paolis (jw. s. 389).

³⁶ DPMC nr 22—24.

³⁷ Tamże nr 44 § 2 i 51. Wyraźnie potwierdza to status Delegata Episkopatu Polski w USA. Por. „Duszpasterz Polski Zagranicą” 32: 1981 s. 402—403; J. Sanchez. *El Delegado nacional para los capellanos o misioneros*. „Servizio migranti” 16 1980 s. 85.

³⁸ Por. Kard. S. Wyszyński. *Przepisy obowiązujące polskich księży we Francji*. Rzym 8 XII 1975. W: *Katalog duszpasterstwa i duchowieństwa polskiego we Francji*. Paryż 1976 s. 92—100.

³⁹ DPMC nr 51; G. Clara. *Ruolo del Delegato della Conferenza Episcopale per i missionari*. „On the Move” 9: 1979 nr 2 s. 146.

⁴⁰ Instr. „Pastorale degli emigranti” II nr 10. *Przepisy obowiązujące polskich księży* nr 17; Belotti, jw. s. 95.

⁴¹ DPMC nr 47.

⁴² Grentrup, jw. s. 96—97.

⁴³ DPMC nr 49.

wyższych przełożonych zakonnych, o ile podlegający mu zakonnicy przebywają poza własną prowincją.

Delegat pozostaje również w zależności od dyrektora narodowego, który jest odpowiedzialny za wykonywanie zarządzeń Komisji Episkopatu lub promotora do spraw duszpasterstwa migrantów wszystkich grup etnicznych w danym kraju. Najogólniej mówiąc, pełni on tutaj rolę łącznika pomiędzy krajowymi strukturami duszpasterstwa migrantów a podlegającymi mu misjonarzami⁴⁴.

Instrukcja *De pastoralis migratorum cura* zaznacza, że delegat kumuluje swoje uprawnienia i obowiązki z innymi kompetentnymi władzami miejscowymi⁴⁵. Oprócz władz już wymienionych chodzi tu również o wikariusza biskupiego dla migrantów, kurię diecezjalną i dziekana. Szczegółowe relacje delegata do tych władz określają przepisy ogólne, miejscowe zarządzenia, zwyczaje i praktyki.

Zasadniczą funkcją delegata jest kierowanie zespołem misjonarzy migrantów. Prawnie jest on delegatem „dla” (*pro*) misjonarzy, a nie delegatem „misjonarzy”⁴⁶. Faktycznie spełnia rolę bardziej wszechstronną. Misjonarze uznają jego autorytet moralny i traktują go również za swego przedstawiciela wobec Kościołów lokalnych i ich władz⁴⁷.

Wreszcie na specjalną uwagę zasługuje relacja delegata do migrantów danej grupy etnicznej. Choć prawodawca niewiele o tym mówi, to jednak delegat spełnia, o czym niżej, ważną funkcję pastoralną o charakterze ponadparafialnym.

KOMPETENCJE DELEGATA

Uprawnienia i obowiązki delegata sprowadzają się do dwóch ogólnych zadań. Pierwsze polega na układaniu stosunków z biskupami krajów, w których przebywają na stałe podlegli im misjonarze migrantów, a także z innymi podmiotami władzy, do których delegaci muszą się urzędowo zwracać w sprawach dobra duchowego migrantów⁴⁸.

Drugie zadanie polega na kierowaniu misjonarzami migrantów. W pojęciu kierowania (*moderari*) prawodawca ma na myśli głównie nadzór i kontrolę nad misjonarzami, a do pewnego stopnia również koordynowanie ich działalności duszpasterskiej⁴⁹. W wykonywaniu tego zadania de-

⁴⁴ Tamże nr 23, 37 § 3, 51; „Pastorale degli emigranti” II nr 9; Belotti, jw. s. 96.

⁴⁵ DPMC nr 47 § 4.

⁴⁶ De Paolis, jw. s. 387, 389.

⁴⁷ Clara, jw. s. 146—147.

⁴⁸ EF nr 20, 1°; DPMC nr 46, 1°.

⁴⁹ EF nr 20, 2°; DPMC nr 46, 2°; H. O’Leary. *The Migrant Chaplain*. Ballarat 1956 s. 26.

legat musi oczywiście zawsze przestrzegać pierwotnych uprawnień biskupów i przełożonych zakonnych.

Szczegółowe uprawnienia i obowiązki delegata są przejęte w dużej mierze z przepisów kodeksu o dziekanie⁵⁰. Prawodawca zestawia je w kilku grupach. W pierwszej wymienia on obowiązek troski delegata o to, by:

a) misjonarze prowadzili życie zgodne z zasadami kanonów i pilnie wypełniali swe obowiązki;

b) starannie dbano o godny wygląd i stan własności kościołów, kaplic czy oratoriów oraz paramentów i naczyń liturgicznych, zwłaszcza służących do przechowywania Najświętszego Sakramentu i do odprawiania mszy św.;

c) dokładnie wykonywano zarządzenia wydane przez konferencję biskupów i miejscowych ordynariuszów;

d) odprawiano nabożeństwa zgodnie z przepisami liturgicznymi i dekretami Kongregacji do Spraw Kultu Bożego; skrupulatnie administrowano dobrami kościelnymi; ściśle wypełniano związane z tym obowiązki, zwłaszcza dotyczące mszy św.; systematycznie prowadzono i przechowywano księgi parafialne. Według konstytucji *Exsul Familia* delegat przechowuje również u siebie duplikaty ksiąg metrykalnych⁵¹.

W drugiej grupie znajduje się uprawnienie i obowiązek częstego wzytowania misji⁵². Dzięki wizytacji delegat może skutecznie wypełnić obowiązki, o których była mowa powyżej.

Specjalną grupę obowiązków delegata stanowi odwiedzanie chorych misjonarzy i staranie o to, aby nie zabrakło im pomocy duchowej i materialnej, a w razie śmierci godnego pogrzebu. Nadto musi on zadbać, by w wypadku choroby lub śmierci misjonarza nie zaginęły księgi, dokumenty czy jakakolwiek inna własność misji⁵³.

W określonych okolicznościach i za zgodą kompetentnych władz delegat może zwoływać misjonarzy, aby wraz z nimi przede wszystkim (*praesertim*) odprawić ćwiczenia duchowe (rekolekcje, dni skupienia) oraz omawiać najbardziej właściwe metody ich posługi kapłańskiej⁵⁴. Wszystkie jednak wnioski i uchwały przed wprowadzeniem w życie muszą zostać przedłożone tym samym władzom do zatwierdzenia⁵⁵.

Kolejna kompetencja delegata ma charakter uwarunkowany od woli biskupów. Prawo nie nakazuje bowiem, ale zaleca (*expedit*), aby konsul-

⁵⁰ Kan. 447—449; Grentrup, jw. s. 98.

⁵¹ EF nr 21 § 1; DPMC nr 47 § 1.

⁵² EF nr 21 § 2; DPMC nr 47 § 2.

⁵³ EF nr 21 § 3; DPMC nr 47 § 3.

⁵⁴ EF nr 22; DPMC nr 48.

⁵⁵ DPMC nr 48.

tować się z delegatami w sprawach nominacji, przeniesienia czy usunięcia misjonarzy, a także erygowania nowych misji. W powszechnej praktyce delegat jest z zasady głównym inicjatorem, doradcą i koordynatorem w tej dziedzinie⁵⁶.

Posoborowe prawodawstwo zaznacza, że miejscowe konferencje biskupów, a także poszczególni biskupi mogą udzielić delegatowi szerszych uprawnień⁵⁷. Dla przykładu można wskazać, że w Anglii i Walii biskupi ustanowili tamtejszego rektora Polskiej Misji Katolickiej wikariuszem delegatem dla Polaków Anglii i Walii. Na mocy delegowanej władzy jurysdykcyjnej rektor ten może ustanawiać, po konsultacji z miejscowymi biskupami, duszpasterzy polonijnych, udzielać jurysdykcji do spowiedzi wikariuszom i księżom gościom, wystawiać celebrety itp.

Ostatnim wreszcie obowiązkiem delegata jest składanie, za pośrednictwem dyrektora narodowego, obu zainteresowanym konferencjom biskupów sprawozdania z działalności apostolskiej wśród migrantów, informując je o osiągnięciach i trudnościach w tej dziedzinie⁵⁸

Rodzi się istotne pytanie dotyczące kompetencji delegata w odniesieniu do duszpasterstwa migrantów. Prawodawca nie daje w tej sprawie żadnego wyraźnego przepisu. Stąd autorzy zwykle wykluczają prawną odpowiedzialność i zadania pastoralne delegata⁵⁹.

Opinia ta wydaje się być nazbyt uproszczona. Pomijając fakt, że delegat może posiadać pewne uprawnienia pastoralne z delegacji biskupów, trzeba zwrócić uwagę, że również prawo powszechne zawiera przesłanki, które wskazują na jego odpowiedzialność pastoralną, choć ograniczoną i drugorzędną w stosunku do odpowiedzialności biskupa. Przemawia za tym najpierw ogólny cel jego urzędu, istniejącego dla „właściwego ustawienia i koniecznego rozwoju działalności duszpasterskiej”⁶⁰. Delegat ma prawo pertraktowania z miejscowymi biskupami „odnośnie do wszystkich spraw, które służą dobru duchowemu migrantów danej grupy etnicznej”⁶¹. Temu samemu mają służyć jego starania o erygowanie nowych misji oraz o ustanawianie w nich odpowiednich duszpasterzy. Na bardziej konkretną odpowiedzialność delegata za duszpasterstwo migrantów wskazuje jego obowiązek wizytowania misji, a zwłaszcza zadanie poszukiwania wspólnie z misjonarzami najwłaściwszych metod duszpasterskich na emigracji.

⁵⁶ DPMC nr 49; por. Paulus VI. *Motu proprio Ecclesiae Sanctae* 26 VIII 1966 I nr 19 § 2. AAS 58 1966 s. 768; De Paolis, jw. s. 392.

⁵⁷ DPMC nr 50.

⁵⁸ Tamże nr 51.

⁵⁹ De Paolis, jw. s. 391.

⁶⁰ Instr. „Pastorale degli emigranti” II nr 9.

⁶¹ DPMC nr 46, 1°.

W praktyce delegat spełnia ważną rolę promotora działalności duszpasterskiej wśród migrantów. Koordynuje bowiem działalność misjonarzy, żeńskich instytutów zakonnych, a częściowo nawet organizacji katolickich. Zwykle on jest animatorem funkcjonowania środków społecznego przekazu w duszpasterstwie migracyjnym⁶².

W związku z rozwojem zadań pastoralnych delegata upowszechniła się praktyka organizowania Rady Delegatury z odpowiednimi komisjami duszpasterskimi⁶³.

5. WNIOSKI I POSTULATY

Z dotychczasowych rozważań wynika, że urząd delegata dla misjonarzy migrantów wszedł na stałe do struktur organizacji kościelnej, a jego znaczenie stale wzrasta. Jednakże jego dotychczasowy status prawny jest określony nazbyt ogólnikowo i niejasno.

W fakcie tym można dopatrywać się mądrości Kościoła, który nie chciał ustanowić sztywnych przepisów, aby w różnorodnej i zmiennej sytuacji otworzyć drogę do poszukiwań — pod okiem konferencji biskupów — odpowiedniego modelu urzędu delegata. Obecnie nadszedł już czas, co się wszędzie zgłasza, aby na nowo zbadać naturę urzędu delegata, podkreślić jego charakter pastoralny i dokładniej określić jego relacje do różnych społeczności⁶⁴.

W pierwszym rzędzie należałoby sprecyzować stanowisko delegata wobec Kościoła *a quo*, zapewniając jego konferencji episkopatu rzeczywisty wpływ na kształtowanie się duszpasterstwa migrantów własnej grupy etnicznej.

W relacji do Kościoła *ad quem* zachodzi potrzeba poszerzenia zakresu autonomii delegata, aby mógł on skuteczniej wypełniać swoją misję dla dobra tegoż Kościoła.

Wydaje się rzeczą wskazaną, aby grono misjonarzy mogło wybierać spośród siebie kandydata na delegata, prezentowanego następnie przez konferencję biskupów *a quo*, a zatwierdzonego przez konferencję miejscową.

W wypadku trudności utrzymania kontaktu misjonarzy z Kościołem

⁶² Clara, jw. s. 147—148; Ridolfi, jw. s. 64; Favero, jw. s. 114—116; Bellotti, jw. s. 96—97.

⁶³ Por. *Katalog duszpasterstwa* s. 13; Clara, jw. s. 149.

⁶⁴ Zob. Dokument końcowy I Światowego Kongresu Duszpasterstwa Migrantów w Rzymie (1978) nr 3. „On the Move” 9 : 1979 nr 3 s. 158.

a quo zachodzi potrzeba, aby w miejsce delegata *Stolica Apostolska* ustanawiała specjalnego „reprezentanta” tychże misjonarzy⁶⁵.

Z racji odrębnej specyfiki duszpasterstwa migrantów należałoby do wartościować funkcją pastoralną delegata. Wymaga to powiększenia jego uprawnień, by przez bardziej bezpośrednią służbę wobec misji mógł on być rzeczywistym koordynatorem duszpasterstwa migracyjnego w danym kraju.

Wreszcie delegatowi powinno przysługiwać, z mocy samego prawa, członkostwo w komisjach episkopatu do spraw duszpasterstwa migrantów czy w innych jeszcze ogólnokrajowych instytucjach z tej dziedziny.

DIE RECHTLICHE STELLUNG DES DELEGIERTEN FÜR DIE MIGRANTENMISSIONARE

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Institution des Delegierten für die Migrantenmissionare erwuchs aus der Praxis und der partikularen Rechtssprechung der verschiedenen Länder in der ersten Hälfte dieses Jahrhunderts. Seit der Apostolischen Konstitution „*Exsul Familia*” wurde dieser Delegierte zu einer Institution des allgemeinen Rechts. Im nachkonziliären Recht wurde der Delegierte in die allgemeine Seelsorgestruktur des gegebenen Landes eingegliedert.

Die geltenden Vorschriften lassen einen Delegierten in den Ländern aufstellen, in denen sich eine grössere Gruppe von Missionaren einer gegebenen ethnischen Gruppe befindet. Kompetent ist auf diesem Gebiet die Bischofskonferenz des Landes *ad quem*, nach vorheriger Absprache mit der Bischofskonferenz des Landes *a quo* in dieser Angelegenheit.

Der Delegierte besitzt kraft seines Amtes keinerlei Jurisdiktionbefugnisse, aber er kann sie durch Delegation der Bischöfe erhalten. Dagegen besitzt er von Amts wegen den Missionaren gegenüber administrative und Ordnungsbefugnisse (*potestas dominativa*). Seine Aufgabe ist die Regelung der Beziehung mit den örtlichen Bischöfen und die Leitung (Übersicht und Kontrolle) der Migrantenmissionare. Seine Einzelkompetenzen ähneln den Rechten und Pflichten eines Dekans.

Für die Zukunft existiert das Bedürfnis nach einer genaueren Definition der rechtlichen Stellung des Delegierten, insbesondere seiner Beziehung zur Ortskirche *a quo*, sowie der Hervorhebung seiner pastoralen Funktion gegenüber den Migranten.

---

⁶⁵ Tamže.